

SUOMALAINEN PUUTARHAPERINNE

Suomalaisille luonto on hyvin tärkeä. Puutarha koetaan yhtä aikaa osaksi rakennettua ympäristöä ja osaksi luontoa. Voidaan puhua rakennetusta luonnosta.

Historiallisesti katsottuna puistot ja puutarhat ovat joskus jopa vanhinta rakennettua perinnettä. Metsien kätköistä saattaa löytää vanhan syreeni- tai ruusupensaan tai villiintyneitä herukkapensaita, vaikka vanhasta asuinpaikasta ei mitään muuta olisi jäljellä.

Myös kaupungeissa puistot saattavat edustaa viimeistä muistoa menneisyydestä, kun vanhat rakennukset on purettu jo aikoja sitten modernien liike- ja asuintalojen tieltä.

Puutarhataiteessa Suomi on ollut aina saavana osapuolena. Kasvit, tyylit ja aluksi jopa puutarhurit tulivat Suomeen muualta.

Koristepuutarhat ovat levinneet Suomeen ylhäältä alaspäin, säätyläisiltä ja kartanoista hitaasti tavallisen väestön harrastukseksi.

Tämä on tietysti luonnollista, kun väestö on

kamppaillut välttämättömien perustarpeiden, ruoan ja lämmön, hankkimiseksi kaiken aikansa. Ei siinä paljon ehdi kiinnostua ympäristön esteettisistä puolista.

SUOMEN PUUTARHAKULTTUURIN SYNTY

1500-luku

Koristeistutuksien tulo alkoi Viipurista ja Turusta 1500-luvulla. Silloin niitä oli vielä turha muualta etsiä.

Ensimmäiset tiedot Suomessa toimineista puutarhureista ovat 1500-luvun loppupuolelta Turusta. Juhana-herttua toi Ruotsista puutarhurit Une Olssonin ja myöhemmin Per Nilssonin hoitamaan puutarhojaan.

Vanhimmat puutarhoissa kasvatetut puut olivat hedelmäpuita. Erik Fleming toi vuonna 1539 omena- ja päärynäpuiden taimia Tallinnasta Paraisille, Kuitian kartanoon.

1600-1700 -luvut

Suurimmat kartanot löysivät koristekasvit 1600-luvulla ja pappilat ja vauraat kaupunkilaiset innostuivat 1700-luvulla.

Kaupunkien säätyläiset alkoivat esittää kaupunkien kaunistamista puuistutuksilla ja kävelypaikkojen perustamista. Matkustamisen lisääntyessä

suomalaiset säätyläiset tutustuivat ulkomailla terveyskylpylöihin, joissa terveyttä edistettiin erityisesti puistokävelyillä.

1700-luvulla laadituissa kaupunkien asemakaavoissa oli puistokatuja ja – kortteleita.

Suomessa ei omia puutarhureita vielä ollut, joten ammattiväestö kutsuttiin ulkomailta. Helsingin yliopiston kasvitieteellisen puutarhan suunnitteli pietarilainen Hans Faldermann ja professori Gabriel von Bonsdorffin Brinkhallin puutarhan saksalainen puutarhuri.

Taloudellisen hyödyn aikakausi ulottui myös puutarhoihin. Suosittiin kasveja, joista uskottiin olevan taloudellista hyötyä. Siperiansembraakin viljeltiin, koska se tuotti maukkaita, ihmisravinnoksi sopivia siemeniä. Myös siperian- ja palsamipihta, palsamipoppeli, kanadantuija, virginiantuomi ja siperianlehtikuusi saapuivat Suomeen jo 1700-luvulla.

1800-luku

1800-luvun loppupuolella puutarha-ala lopulta lähti leviämään toden teolla. Varsinaisia koristekasveja oli edelleen vähän, mutta hyötykasveja viljeltiin jo köyhemmissäkin torpissa. Sieltä löytyi jo kasvimaa, humalisto, isännän nurkantakuspenkit ja emäntien ikkunanaluskukkaset.

1800-luvun alkupuolella alettiin kehittää tekniikoita kasvien pitkien matkojen kuljetuksiin, lasinalusviljelyksiin ja kasvinjalostukseen. Rautatiet yhdistivät vuosisadan loppupuolella Suomen Pietariin ja Venäjän mittaamattomiin kasvivarantoihin Kaukasuksella, Siperiassa ja Kaukoidässä.

Kasvit levisivät siementen ja mukuloiden vaihtokauppana tuttavien välillä ja puutarha-aatteelle omistautuneet kiertelivät kyliä reput täynnä uutuustaimia. 1800-luvun loppupuolella alan lehdissä varoiteltiin heikkolaatuisia taimia myyvistä kierteleivistä ”puutarharyssistä”.

1820 perustettiin Suomen ensimmäinen puutarhayhdistys Trädplanterins Sällskapet i och omkring Åbo, eli Turun ja sen ympäristön puidenistutusseura. Yhdistyksen toiminta tyrehtyi Turun paloon jo vuonna 1827, mutta se ehti jo hankkia Tallinnasta mm. lehmuksia, vaahteroita ja poppeleita.

Koristepuutarhoja ilmestyi 1800-luvulla isoihin maataloihin, tehdaslaitoksiin, rautatieasemille, kanavien varsille, kouluihin ja sairaaloihin.

Kaupunkeihin suunniteltiin ja perustettiin puistoja paitsi esteettisistä niin myös paloturvallisuussyistä. Kaupunkien puistopolitiikka muuttui määrätietoisemmaksi. Tähän alkoi olla edellytyksiä, kun kaupunkeihin kiinnitettiin vakituisia kaupunginpuutarhureita ja taimisto- ja kasvihuoneviljely kehittyi. Kaupunkien puistoihin sijoitettiin merkittävien kulttuurihenkilöiden patsaita ja niihin tehtiin uskomattomia kesäkukkaistutuksia ihmisten iloksi. Puistoihin kokoonnuttiin kuuntelemaan torvisoittoa ja istuskelemaan puistoravintoloissa. Puiden lomaan rakennettiin keilaratoja, paviljonkeja ja soittolavoja.

Puistoista ideat ja tyylit levisivät myös tavallisen kansan käyttöön. Kun varakkuus kasvoi niin, ettei kaikkea ruokaa ollut pakko kasvattaa itse, liikeni aikaa myös puutarhaharrastukselle.

1900-luku

1900-luvulla pikku puistoja alettiin liittää suuremmiksi alueiksi. Käsitteet ”vihreä kiila” ja ”vihervyöhyke” tulivat tutuiksi. Kaupunkipuistoihin alettiin suunnitella peli- ja leikkikenttiä, hyppymäkiä ja urheilukenttiä. Kasvava liikenne ja rakentamispaineet uhkasivat kuitenkin kaupunkien puistoja 1900-luvulla. Pikkuhiljaa puistopaviljongit, soittolavat, keilaradat ja ravintolat väistyivät. Kaupunkiin muutti jatkuvasti enemmän ja enemmän väkeä. Maalla elämään tottuneet kaipasivat menetettyä luontoa ja se varmasti vaikutti kotipuutarhojen suosion suureen kasvuun 1900-luvun jälkipuoliskolla. Kaikkea uutta ja ihmeellistä haluttiin kokeilla varakkuuden lisääntyessä. Hyötykasvien viljely väheni ja tilalle tulivat kesäkukat ja eksoottiset puut.

2000-luku

Tänä päivänä puutarhakulttuuri elää Suomessa vahvempana kuin koskaan. Erityisesti erilaiset koristekasvit leviävät pohjoisinta Suomea myöten, kun puutarhanhoidosta on tullut suosittu harrastus. Suomessa on yllin kyllin omia puutarhureita, jopa kansainvälisesti tunnettuja. Koristekasvien tuonti on laajaa ja eksoottisiakin kasveja saa jo melkein lähikaupasta.

Erilaiset puistotyylit, kuten japanilainen puutarha, kivipuutarha sekä vesiaiheet ovat esimerkkejä puutarhakulttuurin laajentumisesta. Muutamien vuosikymmenten tauon jälkeen ihmisiä kiinnostaa myös enenevässä määrin hyötykasvien viljely. Vanhat viljely- ja ruokakasvit ovat suosittuja, mikä osaltaan liittyy terveyttä korostavaan yleiseen ilmapiiriin.

Myös luonnonkasvien lisääntyminen puutarhoissa on merkki uudeltaisesta ekologisesta ajattelusta. Enää kauniiksi ei koeta vain tarkkoja, huoliteltuja kukkaistutuksia, vaan pihaansa voi kukittaa myös luonnonniityllä.

Myös kaupunkien viheralueilla suositaan luonnontilaisia tai lähes luonnontilaisia alueita. Monilla paikkakunnilla on niittyalueita, joista kaupunkilaiset saavat käydä poimimassa niittykukkia ja joissa järjestetään perinteisiä heinäntekotalkoita käsin niittämällä.

Tällainen ajanviete ei varmaan olisi tullut mieleenkään aiempina vuosisatoina!